

МОЛОДІЖНА РОБОТА. МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА

УДК 316.46-053.81-043.86:364-322](045)

DOI

**ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЛІДЕРА
У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

Бенецький Сергій, аспірант кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0009-0003-7840-243

E-mail: Siroga2009@i.uat

Коляда Наталія, докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0001-7743-7831

E-mail: koliada_n@ukr.net

У статті на основі аналізу теорії і практики розкрити особливості формування соціального лідера у молодіжному середовищі засобами молодіжної роботи.

Автором з'ясовано, що формування соціального лідера в молодіжному середовищі на сучасному етапі розвитку демократичної країни – надактуальне міждисциплінарне завдання освіти, соціальної політики держави. Означені питання відкривають нові перспективи для подальшого вивчення теорії та практики молодіжної роботи, а також її розвитку в закладах вищої освіти з метою розвитку соціального лідерства як суспільного феномену в цілому та формування молоді людини як соціального лідера зокрема.

Ключові слова: лідерство, соціальний лідер, молодь, соціальна політика держави, молодіжна політика, молодіжна робота, формування соціального лідера у молодіжному середовищі.

**FORMATION OF A SOCIAL LEADER
IN A YOUTH ENVIRONMENT**

Benetskyi Sergiy, Postgraduate student at the Department of Social Pedagogy and Social Work, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0009-0003-7840-243

E-mail: Siroga2009@i.uat

Koliada Nataliia, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Social Pedagogy and Social Work, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0001-7743-7831

E-mail: koliada_n@ukr.net

The article, based on the analysis of theory and practice, reveals the features of the formation of a social leader in the youth environment through youth work.

In conditions of radical social changes in the context of socio-economic and socio-political transformations, the need to form a young person as a social leader – an active member of society,

who has the right to choose and is simultaneously responsible for this right, is becoming more urgent.

International regulatory and conceptual and strategic documents have determined the importance of leadership as a means of forming inclusive sustainable development of society. In accordance with the Sustainable Development Goals, effective leadership involves the integration of economic, social and environmental aspects of sustainable development, cooperation between different sectors and the active participation of all stakeholders

Numerous public opinion surveys confirm that a social leader plays an important role in the process of making important decisions in the social sphere, as well as in the system of social governance. However, the scientific discourse has not sufficiently explored the innovative possibilities of forming a social leader in the youth environment.

Therefore, the goal of the modern higher education system is aimed at educating a leader as a creative, spiritual and moral personality, a progressive representative of the world community and a citizen of his state, as an initiative personality, who is characterized by organizational and communicative qualities, a humanistic orientation, and a readiness for partner-oriented personal interaction. The author found that the formation of a social leader in the youth environment at the current stage of development of a democratic country is a highly relevant interdisciplinary task of education and social policy of the state. These issues open up new prospects for further study of the theory and practice of youth work, as well as its development in higher education institutions with the aim of developing social leadership as a social phenomenon in general and the formation of a young person as a social leader in particular.

Key words: *leadership, social leader, youth, social policy of the state, youth policy, youth work, formation of a social leader in the youth environment.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах кардинальних суспільних змін в контексті соціально-економічних та суспільно-політичних трансформацій актуалізується потреба формування молодого людини як соціального лідера – активного члена суспільства, який має право вибору та одночасно відповідає за таке право.

Міжнародними нормативними та концептуально-стратегічними документами визначено важливість лідерства як засобу формування інклюзивного сталого розвитку суспільства (Освітня стратегія UNESCO, Програма розвитку «Молодіжна європейська рада» та ін.). Відповідно до Цілей сталого розвитку ефективно лідерство передбачає інтеграцію економічних, соціальних та екологічних аспектів сталого розвитку, співпрацю між різними секторами та активну участь усіх зацікавлених сторін [1].

Особливості соціального лідерства як суспільного феномену та особистісного утворення підтверджують важливість формування типових та інноваційних лідерських якостей саме у молодому віці, оскільки молодь як окрема соціально-демографічна група населення є головним носієм інтелектуального та фізичного потенціалу свого народу, має великі здібності до праці, технічної і культурно-художньої творчості, до продуктивної діяльності у всіх сферах життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В цілому соціальне лідерство визначається дослідниками як інтегроване особистісне утворення, що виявляється у прагненні й здатності фахівців до реалізації лідерського потенціалу у різних сферах життєдіяльності суспільства [2, с. 14]. Проблема лідерства, соціального лідерства, формування лідерських якостей особистості є предметом досліджень Д. Бирик, Є. Панченко, Ж. Петрович, І. Савельчук, та ін.

У науково-практичному, науково-методичному доробку питання розвитку різних аспектів молодіжної політики презентовані у міждисциплінарних дослідженнях, що свідчить про зацікавленість науковців, теоретиків і практиків до означеної проблеми (Н. Дзюба, І. Карпич, О. Лісовець, І. Пеша, О. Ярема та ін.). Зокрема, різноаспектні питання

молодіжної роботи як напряду реалізації молодіжної політики досліджуються Н. Колядою, О. Кравченко, Н. Левченко, та ін. [5; 11; 12].

Численні дослідження громадської думки підтверджують, що соціальний лідер відіграє важливу роль у процесі прийняття важливих рішень у соціальній сфері, а також в системі соціального управління. Однак, у науковому дискурсі недостатньо досліджено інноваційні можливості формування соціального лідера у молодіжному середовищі.

Мета статті – на основі аналізу теорії і практики розкрити особливості формування соціального лідера у молодіжному середовищі засобами молодіжної роботи.

Виклад основного матеріалу. Мета сучасної системи вищої освіти спрямована на виховання лідера як творчої, духовно-моральної особистості, прогресивного представника світової спільноти й громадянина своєї держави, як ініціативної особистості, якій притаманні організаторські та комунікативні якості, гуманістична спрямованість, готовність до партнерської особистісно орієнтованої взаємодії.

Відповідно до аналізу різноаспектних підходів науковців, практиків до визначення лідерства як соціального феномену та особистісного утворення виокремлюємо, насамперед, трактування соціального лідерства як провідника суспільних ідей – як «соціального явища, яке характеризується спільною організацією та управлінням суспільно-значущою діяльністю щодо ініціювання соціальних змін, знаходженням оптимальних засобів їх досягнення для вирішення актуальних проблем теорії та практики соціальної роботи у площині сталого розвитку суспільства» (Д. Бирик та ін.) [2, с. 14].

Важливою соціально-демографічною групою для формування лідерських якостей є молодь – «особи віком від 14 до 35 років, які є громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах» (Закон України «Про основні засади молодіжної політики» (2021), ст.1) [3].

Молодь є окремою соціально-демографічною групою суспільства, яка є неоднорідною, має внутрішню диференціацію, визначається особливостями діяльності, способу життя, динамічністю та інноваційним потенціалом. Як специфічна соціально-демографічна група суспільства молодь визначається не лише за віковими критеріями, а й за місцем, котре вона посідає в соціальній структурі суспільства, за особливостями соціального становлення та розвитку, що дає їй змогу об'єктивно посісти своєрідне місце і бути задіяною в усіх сферах життєдіяльності конкретного суспільства [12, с. 6].

В контексті означеного на особливу увагу, на нашу думку, заслуговує принцип позитивного молодіжного розвитку – молодь розглядається не як проблема, яку треба вирішувати (чи рятувати), а як цінний потенціал, який необхідно розвивати, створюючи необхідні для цього умови; повага до поглядів молоді та її переконань, до честі та гідності молодих людей, їхньої індивідуальності; вираховування різноманітних потреб, обставин та сподівання молоді; рівний доступ для кожної молодої особи до прав, свобод та послуг, що передбачені чинним законодавством; рівність правових гарантій без дискримінації за будь-якою ознакою; рівність молодіжних організацій, а також організацій, що працюють із молоддю, у доступі до державної підтримки їхньої діяльності (проект Закону України «Про молодь», п. 3, ст. 1) [12, с. 6].

Молодь як об'єкт і суб'єкт суспільних перетворень відіграє ключову роль і значення у суспільстві, а саме:

- молодь, яка є достатньо великою суспільно-демографічною групою, займає важливе місце у народногосподарському виробництві як єдине джерело поповнення трудових ресурсів;

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНА ОСВІТА

– молодь є головним носієм інтелектуального та фізичного потенціалу свого народу. Вона має великі здібності до праці, технічної і культурно-художньої творчості, до продуктивної діяльності у всіх сферах життя;

– молодь має досить велику соціальну і професійну перспективу. Вона спроможна скоріше за інші соціальні групи оволодіти новими знаннями, професіями [12].

Молодість – це біологічний та соціальний процес, що діалектично пов'язаний з відновленням суспільства як у демографічному, так і соціальному плані. Тобто молодь є не просто об'єктом – спадкоємцем матеріальних і духовних багатств суспільства, але й суб'єктом – перетворювачем суспільних відносин [12].

В Україні розуміння молоді як об'єкта національно-державних інтересів, одного з головних чинників забезпечення розвитку держави і суспільства знаходить практичне втілення в низці законодавчих актів і урядових програм [4; 11, с. 5]. Зокрема, формування молодого лідера як потенціалу нації передбачено Законом України «Про основні засади молодіжної політики» (2021), Державною цільовою соціальною програмою «Молодь України» на 2021-2025 роки (2021), Національною молодіжною стратегією до 2030 року та іншими нормативними і концептуальними документами [3].

Відповідно до нормативних документів ефективним напрямом державної політики є молодіжна політика, спрямована на «створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов і гарантій для соціалізації та інтеграції дітей та молоді в суспільні процеси, що здійснюються в інтересах дітей та молоді та за їх участю» [3].

Реалізація молодіжної політики є одним із провідних напрямів діяльності держави. При цьому особливо гостро стоїть питання розробки та апробації нових технологій роботи з різними категоріями молоді, нормативно-правового забезпечення державної молодіжної політики.

У нормативній та теоретико-практичній площині пріоритетним напрямом розвитку молодіжної політики та платформою формування соціального лідерства серед молоді виступає молодіжна робота – «діяльність, спрямована на залучення дітей та молоді до суспільного життя, що здійснюється дітьми та молоддю, разом з дітьми та молоддю або в інтересах дітей та молоді за допомогою інструментів спільного прийняття рішень» (Закон України «Про основні засади молодіжної політики» (2021), ст.1) [3].

Молодіжна робота орієнтована на забезпечення можливостей для розвитку молодих людей, сприяння їхній самостійності та автономії. Вона також включає організацію здорового та безпечного дозвілля для молоді, розширення можливостей для змін у їхньому безпосередньому оточенні та суспільстві, а також допомогу в налагодженні взаємодії між молодими людьми та владою. Ця діяльність створює умови для залучення молоді до неформальної освіти, що сприяє розвитку їхніх компетенцій [3, с. 62].

Сучасність висуває ряд вимог щодо підвищення ефективності соціальної роботи з молоддю, серед яких – оновлення змісту підготовки, зосередження уваги на усвідомленні досвіду минулих років; врахування вікових особливостей та прав молодих людей, формування умінь вибору змісту роботи, планування і т.п. Тому на порядку денному – формування справжнього соціально компетентного організатора молодіжної роботи, розробка ефективних моделей та механізмів підготовки кадрів для означеної сфери соціальної роботи з урахуванням адекватних особливостей часу орієнтацій та інтересів молоді, а також соціально-політичної ситуації в країні і світі.

Організатор молодіжної роботи, молодіжний працівник формується, насамперед, як соціальний лідер – особистість, яка відіграє важливу роль у процесі прийняття важливих рішень у соціальній сфері, а також в системі соціального управління: «харизматичний творець, спроможний співпрацювати, професіонал у соціальній сфері із системно-стратегічним баченням; людина, яка може надихати й об'єднувати людей для

генерування спільних ідей, спрямованих на прогресивний соціальний розвиток і спільні дії задля їх реалізації; харизматична самомотивована особистість, яка має стратегічне бачення, сильна духом і системно-наполеглива у досягненні цілей, відповідальна за прийняті рішення; людина, яка є ключовою фігурою в процесі прийняття особливо важливих рішень, а також в системі соціального управління в цілому» [2, с. 17].

Формування соціального лідера у молодіжному середовищі – завдання методологічного, методичного, теоретичного та практичного рівнів. Зокрема, з реалізації одного із актуальних та перспективних напрямів розвитку молодіжної політики – молодіжної роботи в закладах вищої освіти, що має академічний і науково-прикладний аспекти та пройшов шлях від навчальної дисципліни до науково-практичних розробок.

Сьогодні в закладах вищої освіти України діють молодіжні центри (Молодіжний центр «START», Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини [7].

В Україні успішно розвивається практика реалізації освітніх програм («Соціальна робота (Молодіжна робота)», ОС «магістр», Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини; та ін.) [10].

Професійна підготовка молодіжних працівників потребує відповідного навчально-методичне забезпечення освітніх компонентів, таких як: «Соціальна молодіжна політика», «Соціальна політика», «Проектна діяльність у молодіжній роботі», «Теорія і практика молодіжної роботи», «Молодіжна робота», «Молодіжна робота у сфері дозвілля та волонтерства», «Сучасні практики молодіжної роботи», «Організація та інфраструктура молодіжної роботи», «Соціальне проектування в молодіжній роботі», «Тренінгові технології в молодіжній роботі», «Менеджмент молодіжної роботи», «Молодь в сучасній громаді» та ін. [6].

Важливу роль у справі популяризації молодіжної роботи та формування професійних навичок молодіжних працівників відіграють громадські об'єднання, товариства, які, зокрема, організовують і проводять відповідні тематичні заходи. З-поміж останніх – форум «Молодіжна політика у вищій освіті: практики та перспективи», що проводився ГО «Молодіжна платформа» 27–28 червня у м. Луцьк [13], програма «Молодіжна політика, заснована на підходах участі» (серпень 2025 р. – вересень 2026 р.) [9], формування Колекції освітніх практик закладів вищої освіти України в галузі молодіжної роботи, що базується на підходах і стандартах Ради Європи (2024) [8], та ін.

Молодіжна робота як суттєва соціальна детермінанта формування і реалізації державної політики підтверджує думку про її вагомий потенціал у справі формування соціального лідера як провідника суспільних ідей, реалізатора лідерського потенціалу у різних сферах життєдіяльності.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. З розвитком академічної та прикладної наукової діяльності, а також популяризацією ефективної практики молодіжної роботи виникла потреба в окремих дослідженнях, створенні структурних підрозділів та підготовці висококваліфікованих фахівців для роботи з молоддю. Оскільки формування соціального лідера в молодіжному середовищі на сучасному етапі розвитку демократичної країни – надактуальне міждисциплінарне завдання освіти, соціальної політики держави. Означені життєво важливі аргументи зумовлюють потребу щодо пошуку та реалізації нових підходів до виконання поставленого завдання.

Означені питання відкривають нові перспективи для подальшого вивчення теорії та практики молодіжної роботи, а також її розвитку в закладах вищої освіти з метою розвитку соціального лідерства як суспільного феномену в цілому та формування молоді людини як соціального лідера зокрема.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 17 Цілей сталого розвитку. URL: <https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/> (дата запити: 11.07.2025)
2. Бибик, Д. Становлення феномену соціального лідерства у науковому просторі соціальної роботи. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Соціальна робота. 2021. №1 (7). С. 14–18.
3. Закон України «Про основні засади молодіжної політики» (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата запити: 09.07.2025)
4. Коляда Н. М. Молодіжна політика як соціальна детермінанта формування й реалізації державної політики в Україні. *Збірник матеріалів науково-практичної конференції «Національна безпека України в умовах воєнного стану»*. Чернігів. 6-8 березня 2024 року. Чернігів, 2024. С. 35–38.
5. Коляда Н.М. Молодіжна робота як соціальна детермінанта формування й реалізації державної політики в Україні. *Молодіжна робота: від історії до сучасності* : кол. моногр. / Н. М. Коляда, О. О. Кравченко, Т. Д. Кочубей [та ін.] ; [наук. ред. Н. Н. М. Коляда] ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. К. : Компринт, 2024. 250 с. С. 59–79.
6. Кравченко Оксана, Омельченко Світлана, Коляда Наталія. Магістерська програма підготовки соціальних працівників: нормативно-правові засади. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2025. Вип1 (14). С. 131–146.
7. Молодіжний центр «START». Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. URL: <https://url.udpu.edu.ua/ZThmNDFjYm> (дата запити: 11.07.2025)
8. Наталія Коляда, Оксана Кравченко, Наталія Левченко. Історія, синергія та візія: шляхи до професійної майстерності в молодіжній роботі. Освітньо-професійна програма «Соціальна робота (Молодіжна робота)», другий (магістерський) рівень вищої освіти / *Колекція освітніх практик закладів вищої освіти України в галузі молодіжної роботи, що базується на підходах і стандартах Ради Європи*. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/higher-education-in-the-field-of-youth-work-in-ukraine-and-the-approaches-of-the-council-of-europe-a-collection-has-been-published>. С. 84–87.
9. Оголошено прийом заявок на проходження курсу «Молодіжна політика, заснована на підходах участі». URL: Офіс Ради Європи в Україні. <https://rm.coe.int/invitation-for-participation-16-06-2025/1680b6680b> (дата запити: 15.07.2025)
10. Освітньо-професійна програма «Соціальна робота (Молодіжна робота)» за другим рівнем вищої освіти «магістр» за спеціальністю «231 Соціальна робота». Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. URL: <https://fspo.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/07/Binder1-1.pdf> (дата запити: 12.07.2025)
11. Підготовка майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи: теорія і практика : монографія / Наталія Володимирівна Левченко ; [наук. ред. Н. М. Коляда] ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. К. : Компринт, 2023. 423 с.
12. Соціальна політика: навчальний посібник / Уклад. І. О. Карпич, Н. М. Коляда. Умань : ПП Жовтий, 2021. 156 с.
13. Форум «Молодіжна політика у вищій освіті: практики та перспективи». URL: <https://www.prostir.ua/event/forum-molodizhna-polityka-u-vyschij-osviti-praktyky-ta-perspektyvy/> (дата запити: 11.07.2025)

REFERENCES

1. 17 Tsilei staloho rozvytku. URL: <https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/> (data zapytu: 11.07.2025)
2. Bybyk, D. Stanovlennia fenomenu sotsialnoho liderstva u naukovomu prostori sotsialnoi roboty. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Serii: Sotsialna robota. 2021. №1 (7). S. 14–18.
3. Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasady molodizhnoi polityky» (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (data zapytu: 09.07.2025)
4. Koliada N. M. Molodizhna polityka yak sotsialna determinanta formuvannia y realizatsii derzhavnoi polityky v Ukraini. Zbirnyk materialiv nauково-praktychnoi konferentsii «Natsionalna bezpeka Ukrainy v umovakh voiennoho stanu». Chernihiv. 6-8 bereznia 2024 roku. Chernihiv, 2024. S. 35–38.
5. Koliada N.M. Molodizhna robota yak sotsialna determinanta formuvannia y realizatsii derzhavnoi polityky v Ukraini. Molodizhna robota: vid istorii do suchasnosti : kol. monohr. / N. M. Koliada, O. O. Kravchenko, T. D. Kochubei [ta in.] ; [nauk. red. N. N. M. Koliada] ; MON Ukrainy, Umanskyi derzh. ped. un-t imeni Pavla Tychyny. K. : Kompynt, 2024. 250 s. S. 59–79.
6. Kravchenko Oksana, Omelchenko Svitlana, Koliada Nataliia. Mahisterska prohrama pidhotovky sotsialnykh pratsivnykiv: normatyvno-pravovi zasady. Sotsialna robota ta sotsialna osvita. 2025. Vyp1 (14). S. 131–146.
7. Molodizhnyi tsentr «START». Umanskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Pavla Tychyny. URL: <https://url.udpu.edu.ua/ZThmNDFjYm> (data zapytu: 11.07.2025)
8. Nataliia Koliada, Oksana Kravchenko, Nataliia Levchenko. Istoriia, synerhiia ta viziia: shliakhy do profesiinoi maisternosti v molodizhnii roboti. Osvitno-profesiina prohrama «Sotsialna robota (Molodizhna robota)», druhyi (mahisterskyi) riven vyshchoi osvity / Kolektsiia osvitynykh praktyk zakladiv vyshchoi osvity Ukrainy v haluzi molodizhnoi roboty, shcho bazuietsia na pidkhodakh i standartakh Rady Yevropy. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/higher-education-in-the-field-of-youth-work-in-ukraine-and-the-approaches-of-the-council-of-europe-a-collection-has-been-published>. S. 84–87.
9. Oholosheno pryiom zaiavok na prokhodzhennia kursu «Molodizhna polityka, zasnovana na pidkhodakh uchasti». URL: Ofis Rady Yevropy v Ukraini. <https://rm.coe.int/invitation-for-participation-16-06-2025/1680b6680b> (data zapytu: 15.07.2025)
10. Osvitno-profesiina prohrama «Sotsialna robota (Molodizhna robota)» za druhym rivnem vyshchoi osvity «mahistr» za spetsialnistiu «231 Sotsialna robota». Umanskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Pavla Tychyny. URL: <https://fspo.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/07/Binder1-1.pdf> (data zapytu: 12.07.2025)
11. Pidhotovka maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv do molodizhnoi roboty: teoriia i praktyka : monohrafiia / Nataliia Volodymyrivna Levchenko ; [nauk. red. N. M. Koliada] ; MON Ukrainy, Umanskyi derzh. ped. un-t imeni Pavla Tychyny. K. : Kompynt, 2023. 423 s.
12. Sotsialna polityka: navchalnyi posibnyk / Uklad. I. O. Karpych, N. M. Koliada. Uman : PP Zhovtyi, 2021. 156 s.
13. Forum «Molodizhna polityka u vyshchii osviti: praktyky ta perspektyvy». URL: <https://www.prostir.ua/event/forum-molodizhna-polityka-u-vyschij-osviti-praktyky-ta-perspektyvy/> (data zapytu: 11.07.2025)